

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד ר' **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

ח"מ סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 915

מסכת בבא מציעא ס"ט-ע"ה ♦ אהלות י"א, ט' - י"ב, ד'

בס"ד, ד' בכסלו תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ הלוואות זולרים תמורת דולרים, הנידון ההלכתי וההכרעה
- ♦ ההבדל בין הדולר לשאר המט"ח

- ♦ השימוש בקומוניזם כקללה
- ♦ אדם שכינה את חבריו - "שייך צאלק איל דין"
- ♦ האם המלווה לנכרי מקיים מצווה, ואם כן, מהי?

דבר העורך

מדוע הצביע בעל האור שמח על הגמרא?

דווינסקי, עיר גדולה לאלוקים, זכתה שיכנה בה שני גאוני עולם זה לצד זה. הגאון רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל בעל האור שמח, והגאון רבי יוסף רוזין זצוק"ל, הידוע בכינויו הרוגאציבור.

נוכחותם של אדירי התורה השפיעה רבות על הקהילה, והנהגותיהם ואורחותיהם של הגאונים נחרתו בזכרונם של בני העיר, אשר העבירו את רשמייהם לבניהם אחריהם.

הנהגה מופלאה מסופרת על הגאון רבי מאיר שמחה הכהן.

יושב היה הגאון רבי מאיר שמחה הכהן בחדרו עמוס הספרים והוגה בתורה, ומולו החברותא שלו, תלמיד חכם מופלג, רבי שלמה יהודה פלייצנסיקי שמו, זצ"ל. השניים צללו כדרכם במימיה של סוגיה עמוקה ומסובכת. ככל שנקפו השעות התרחבו וגדלו החללים בארון הספרים, וכנגדם הלכה וגבהה ערימת הספרים על השולחן עד שהשניים כמעט שלא ראו איש את פני רעהו. מפעם לפעם היו השניים משני עברי השולחן משגרים הערות קצרות וסברות ליישוב הסוגיה ושבים לעיין באותיות הקטנות.

דפיקה קלה על דלת החדר הפריעה את השניים מלימודם. הגאון רבי מאיר שמחה, שכינה כרבה של העיר, פתח את הדלת וקידם את האורח בסבר פנים יפות. ישב נא כבודו, כיבד הרב את אורחו, שהחל

◀

דף עא/א קורא לחבירו רשע

השימוש בקומוניזם כקללה

בסוגייתנו נאמר: "אדם קורא לחבירו רשע-יורד עמו לחייו". יש מפרשים, כי הגמרא מתירה בכך, לנפגע לרדת לאומנותו של האדם שכינהו רשע, כגון, לפתוח חנות מתחרה, למרות שבכך הוא עלול לפגוע בפרנסתו. אולם, רש"י (ד"ה יורד) תמה על כך: "וקשה בעיני, שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה". מכל מקום, רש"י בקידושין (כח/א ד"ה רשע), מבאר שהמכונה "רשע" רשאי לפגוע בפרנסתו של המכנהו כך.

מדוע באמת, רשאי המכונה רשע לפגוע בפרנסת חבריו? המפרשים מבארים, כי דין דומה לכך נמצא בגמרא (שם), שהקורא לחבירו "עבד" נענש בנידוי, והקורא לחבירו "ממזר" סופג מלקות. זאת, משום שהמכנה את חבריו עבד, מכיליו בקללת התורה (בראשית ט/כה) "ארור כנען", ולפיכך, המקלל עצמו נענש בנידוי. כמו כן, המכנה את חבריו ממזר, רומז על כך שחבירו חוטא, שהרי אסור לו לבוא בקהל, ולפיכך, לוקה המכנה, כאילו הוא עצמו עבר על איסור התורה. **גם המכנה את חבריו "רשע"** גורם לו רעה גדולה, משום שבציווי התורה (ויקרא כה/לה) "וכי ימוך אחיך... והחזקת בו", אין כלולים הרשעים, שאין מצווה לתמוך בהם. אם כן, המכנה את חבריו "רשע" גורם, איפוא, שלא יסייעו לו בפרנסתו, ולפיכך, רשאי המכונה רשע לירד לאומנותו כדי להתפרנס (נימוקי ר' מנחם מירזבורק ד"ה דין הקורא, שו"ת מהרש"ל סי' כ"ח, שיטה מקובצת בשם הר"י יונתן).

אלא, שאין כל היתר לפגוע בפרנסתו של כל אדם שקרא לחבירו רשע, כי אם בפרנסתו של אדם המפיץ בקרב חבריו של האיש כי הוא רשע המורד בתורה. כך פסק הרדב"ז (שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' ת"פ, בשם הגאונים), כאשר שני אנשים נקלעו לעימות קולני, ובתוך כך כינה האחד את חבריו בכינויי גנאי מגוונים השמורים באמתחתו למצבי מתח. בין שלל כינויי "החיבה" הוא שירבב מספר כינויים המצריכים את התערבות בית הדין, כגון "עבד" וכדומה. בתום הקטטה דרש הנעלב מבית הדין המקומי, להפעיל כנגד המקלל את הצעדים המפורשים בגמרא.

אולם, הרדב"ז כתב לבית הדין, כי מאחר שבני אדם אינם מייחסים חשיבות רבה לנאצות המושמעות תוך כדי ריב ומדון, אין בגידופים אלו כדי לפגוע בשמו הטוב של המקולל, ובאופן זה לא נאמרו דברי הגמרא. אמנם, מסיים הרדב"ז, "ראוי לביישו בדברים ולגעור בו שלא יקרא עוד שם זה לחבירו אפילו מתוך קטטה ומריבה ואפילו יתחיל לחבירו".

אדם שכינה את חבריו - "שייך צאלק איל דין": עם זאת, גם המכנה בקביעות את חבריו בשמות גנאי, אינו מנודה, אלא אם כן כינהו בכינויים המוזכרים בגמרא בלבד. לאור זאת, פסק המהר"ם גלאנטי (שו"ת סי' ל"א), כי אין להלקות אדם שכינה את חבריו בקביעות בשם "שייך צאלק איל דין" [ככל הנראה הכוונה היא לצאלח א דין, מצביא מוסלמי שכבש את ארץ ישראל מידי הצלבנים], או "שייך שאקיף", למרות שהמכונים נפגעים מכך ביותר. אמנם, "הוא נמנה על כת הליצינים שאינה מקבלת שכינה".

אדם שכינה את חבריו "קומוניסט": שאלה מעין זו הובאה אל הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, בדבר אדם שכינה את חבריו "קומוניסט". באותה תקופה [ימי הסנאטור מק-קארתי], השנאה

צעילוי נשמת

הר"ר **משה לויט** ז"ל
ב"ר קלמן הלוי ז"ל נלב"ע ז' בכסלו תשכ"ד
ומרת **אסיה לויט** ע"ה
ב"ר אפרים ז"ל נלב"ע ט"ו בניסן תשס"ב
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרון ברמן** ז"ל
ב"ר יעקב הלוי ז"ל נלב"ע ה' בכסלו תשמ"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידו מר יעקב (ז'ק) ברמן ומשפ' שיחיו

לקומוניזם אכלה כל חלקה טובה בארצות הברית, וכבודו של אדם שיצא עליו שם זה ירד עד לעפר. לפיכך, המכונה בשם קומוניסט נפגע, איפוא, מאד מכך, ודרש להתיר לו לפגוע בפרנסתו של חבירו כדין הקורא לחבירו רשע. אולם, בעל ה"אגרות משה" (ח"מ ח"א סי' ל"ח) השיבו, כי השם "קומוניסט" אינו שם נרדף לרשע, שהרי רשעים רבים אינם קומוניסטים, וכוונתו של המכנהו כך היתה ביחס לשיטות שבהן הוא נוקט כדי לכפות את דעתו על אחרים, אך הוא לא התכוון להצביע על כך שהוא בעל עבירות. מלבד זאת, ציין הגאון, את דברי רש"י בסוגייתנו המובאים לעיל, שאין היתר לפגוע בפרנסתו של המכנה את חבירו רשע.

יורד לחייו - סוטר על לחיו: לסיום, מעניין לציין שיש הסוברים, ש"יורד עמו לחייו", היינו, שהוא רשאי לסטור לו על לחיו (עי' תשב"ץ שו"ת ח"ג סי' ר"ד).

דף עא/א עמי ונכרי עמי קודם

האם המלווה לנכרי מקיים מצווה, ואם כן, מהי?

כידוע, מצווה רבה מן התורה להלוות מעות לנזקק להן. בהקשר לכך מבואר בסוגייתנו, כי כאשר בפני המלווה ניצבים מספר אנשים המבקשים להלוות את כספו, עליו לנקוט סדר עדיפות מסויים. ראשית, עליו להעדיף מתן הלוואה ליהודי על פני נתינתה לנכרי, אף על פי שהנכרי מציע ריבית תמורת ההלוואה. גם מבין הלוויים היהודים, על המלווה להעדיף את עניי עירו על פני עניים אחרים, וכן, אם עומדים לפניו עני ועשיר המבקשים הלוואה, עליו לתת את ההלוואה לעני. בעל ה"אגודה" (בסוגייתנו) מדגיש, כי על בעל הממון להלוות את כספו בהתאם לסדרי עדיפויות אלו כאשר רמת הביטחון להחזר ההלוואות זהה לגבי כל הלוויים.

על אף המבואר בסוגייתנו, שחז"ל אסרו על אנשי השוק להלוות לנכרים, כדי שלא ילמדו ממעשי הנכרים, והתירו לעשות כן רק לאותם יהודים הזקוקים לריבית לצורך פרנסתם ההכרחית, כתבו הראשונים (תוס' ע"א ד"ה תשיך והרא"ש), כי בימינו מותר לכל אדם להלוות לנכרי. כך גם נפסק להלכה (שו"ע י"ד סי' קנ"ט סעי' א'), ושני טעמים נאמרו בדבר: **א.** "לפי שיש עלינו מס מלך ושרים", והפרנסה קשה. **ב.** "שאנו שרויים בין האומות, ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עמהם" [יש שהעירו, כי טעם זה אינו שייך בימינו לתושבי ארץ ישראל ועי' "דברי סופרים" על השו"ע שם].

האם המלווה לנכרי מקיים מצווה? לדעת הרמב"ם (הל' מלווה ולווה פ"ה הל' א'), יהודי שמלווה מעות לנכרי, אינו מקיים בכך מצוות הלוואה, אלא את מצוות התורה (דברים כג/כא) "לנכרי תשיך", היינו, מצווה להלוות לנכרי תמורת ריבית. לעומתו, סובר הראב"ד (שם), כי המלווה לנכרי אינו מקיים מצווה כל שהיא, ומטרת הפסוק היא לאסור הלוואה בריבית לישראל, ולפיכך אומר הפסוק "לנכרי תשיך"-ולא לישראל. לעומתם, מביא המאירי (בסוגייתנו) מפרשים שלדעתם, גם המלווה לנכרי "יש בו צד מצווה ומוסר, הואיל ובא לפניך אל תשיבהו ריקם, אלא שאינו מצווה להלוותו בחינם". זאת, כמובח בסוגייתנו, המדרגת את הנכרי בדרגה הנמוכה ביותר מבין סדרי העדיפויות להלוואה, ולכאורה, אם המלווה לנכרי אינו מקיים כל מצווה בכך, אין כל צורך לדרגו בתוך סדרי העדיפויות של מתן ההלוואה.

מכל מקום, לכל הדעות, גם לדעת הסוברים שהמלווה לנכרי מקיים מצווה בכך, יש להעדיף מתן הלוואה ליהודי על פני נתינתה לנכרי, אף אם הנכרי מציע ריבית תמורתה. אלא, שנחלקו הפוסקים אם על המלווה לעשות כן רק כאשר העדפת היהודי על פני הנכרי תגרום לו **מניעת רווח מועט** או שמא גם כאשר **נמנע ממנו רווח רב** עליו להעדיף את היהודי (עי' אהבת חסד פ"ה סעי' ה').

מחלוקת זו תלויה בשאלה, האם יש להשוות בין נבילה להלוואה. נשמע מוזר? ובכן, התורה מצווה אותנו (דברים יד/כא) לתת את הנבילה לגר תושב [גוי שקיבל על עצמו ז' מצוות בני נח, והוא רשאי לאכול נבילה] ולא לנכרי, למרות שהנכרי מוכן לשלם בעדה. כמו כן, מצווה אותנו התורה להלוות ליהודי ולא לנכרי, למרות שהנכרי מוכן לשלם ריבית תמורת ההלוואה. אלא שיש לדון, אם כפי שבנבילה העדפת הגר מוגבלת רק למקרים בהם ההפסד של בעל הנבילה אינו גדול, כך גם הדין בהלוואה, שיש להעדיף את היהודי על פני הנכרי רק כאשר הפסדו של המלווה אינו גדול, או שמא, יש לחלק בין שתי המצוות, משום שדווקא נבילה אין התורה דורשת מבעליה **להעניקה במתנה** כאשר היא שווה הון רב. אולם בהלוואה, הנמנע מהלוואה בריבית לנכרי, אינו **מפסיד** ממון, כי אם נמנעת ממנו האפשרות **להרוויח** כסף, ויתכן שיש להעדיף הלוואה ליהודי גם על חשבון מניעת רווח גדול. בסוף דבריו מציין החפץ חיים שמדברי הרמ"א משמע שדעתו כדעת המקילים בכך. וכמו כן הוא כותב (שם סעי' ג'), כי חובת העדפת היהודי אינה אמורה אלא לגבי אדם שאינו סוחר לפרנסתו בכסף, אולם, המתפרנס ממסחרו בכסף, אינו חייב להעדיף את היהודי.

דף עא/ב בשלמא סיפא לחומרא

מדוע נצרכו חכמים לתקן "איסור שבות"?

כידוע, המלווה לגוי תמורת ריבית אינו עובר על איסור ריבית. לפיכך, מבואר בסוגייתנו שאם ראובן הלווה כסף בריבית לנכרי, ולאחר מכן פגש שמעון בנכרי זה וביקש ממנו לתת לו את כסף

לגולל בפני הגאון דבר מה שנחשב בעיניו כחשוב ונחוץ. רבי מאיר שמחה האזין לדבריו בקשב רב, ולפתע ביקש את סליחתו, אף רץ לעבר גמרתו, רכן לעברה, הורה באצבעו על שורה בגמרא, ושב לשוחח עם האורח.

החברותא סבור היה כי תוך כדי שיחתו של הגאון, עלה במוחו רעיון מבריק לפלס דרך בהירה בנבכי הסוגיה הסבוכה, ואהבתו לתורה שלא ידעה גבולות, הריצתו לעברה כדי לבדוק אם אכן אפשר ליישב את דברי הגמרא באופן זה. הגאון שב ושקע בשיחה עם אורחו, וכעבור זמן קצר שוב קם רבי מאיר שמחה ממקומו והצביע בידו על הגמרא, תוך שהוא מקפיד לבקש את סליחתו של האורח.

נפשו של החברותא כמהה לסיום השיחה. במוחו החלו להתרוצץ סברות ורעיונות שונים בנסותו לשער בנפשו את החידוש הנפלא שנגלה לגאון האדיר, שכל כך מטרידו משיחתו. כל דקה או דקתיים, היה המחזה חוזר על עצמו. הגאון קם, מבקש סליחה בכל ליבו, מביט בגמרתו, מצביע על שורה מסויימת וחוזר לשוחח עם האורח.

סוף נסתיימה השיחה, ובלא אומר ודברים שבו השניים ללימודם. החברותא ציפה לשמוע סברה מעניינת ומרתקת, או לחילופין להקשיב לפריצת דרך חדשה בהבנת הסוגיה, אך לא כן היה. זומה, כי דבר מה הטריד את רבינו, הרהר לעצמו.

כאשר סיימו השניים את לימודם, שטח החברותא את תמיהתו בפני הגאון.

- **מורי ורבי.** שמא אוכל לשאול, בשל מה נטרד הרב בעת השיחה עם האורח? האם מהלך חדש או רעיון נפלא עלה ונפל כלעומת שבא?

- **לא,** השיב הגאון, חששתי שמא אשכח היכן הפסקנו ללמוד, ועל כן שבת מידי פעם בפעם לגמתי האהובה והצבעתי על המקום שבו הפסקנו מלימודינו, כדי לשוב ולהזכיר לעצמי מהיכן אנו אמורים להמשיך ללמוד.

פליאה רבתי נפרשה על פני החברותא. פעמים רבות במהלך תקופת לימודם הוא זכה לחוות את כח זכרונו העצום של הרב. לא פעם אף ביקש ממנו הגאון כי יעלה על סולם גבוה ויוריד מחברת חידושי תורה ממדף עמוס. בדרכו מטה היה הגאון אומר לו: מחברת זו, כתבתי לפני כשלושים וחמש שנה, ותוך כדי דיבור היה הגאון מצטט על-פה עמודים שלמים מחידושי התורה שעמל עליהם ושנכתבו על ידו לפני שנים כה רבות. ואילו עתה אחת למספר דקות נזקק הגאון האדיר להורות

באצבעו על השורה בה פסק ללמוד לפני שעה קלה בלבד?

רבינו בעל האור שמח, שראה את תמיהתו של החברותא, הזדקף על מקומו בחדת קודש ואמר דברים שראוי להם להיחקק באותיות של זהב בליבו של כל אדם שזכה לקבוע עיתים לתורה:

נאמר במשלי, בפרק כ"ג פסוק ה': הִתְקַעַף עֵינַיךְ בּוֹ וְאִינְנוּ כִּי עָשָׂה יַעֲשֶׂה לּוֹ כְּנִפְיָם כְּנֶשֶׁר יַעֲוֶף הַשָּׁמַיִם". הגמרא במסכת ברכות (דף ה' עמוד א') דורשת שהתורה נמשלה לעוף, כפי שהעוף נעלם כלעומת שבא, כך גם לימוד התורה דורש קביעות והתמדה רצופה, ואם אדם מרים את עיניו מן הגמרא באמצע לימודו ועוסק בדברים אחרים, התורה משתכחת ממנו!

המבין אתה יקירי? לשוחח עם האורח הייתי חייב. הרי רבה של העיר אני וצרכיה מוטלים על כתפי. אולם איני מסוגל לשאת את המחשבה, שדברי התורה שלמדנו בעמל כה רב יתפוגגו ויתאיידו להם כהרף עין. על כן השתדלתי בכל מאודי שלא להסיח את מחשבתי והגיגי מן הסוגיה בה למדנו, כדי שנוכל להמשיך ללמוד **ברצף!**

במשפטים ספורים אלו תמצת הגאון את משנת חייו. דבקו ואהבתו לתורה הקדושה לא ידעו גבולות, וכל חייו נסובו סביבה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף עה/ב אילו היה יודע משה רבינו שיהיה ריוח בדבר

מנוחה נכונה...

אמרו חכמינו שהמלווה בריבית לא יקום בתחיית המתים.

וכל כך למה?

אומר היה הגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל בדרך הלצה, כי אדם זה התפאר בכך שהוא שוכב על

מיטתו ומעותיו מתרבות ללא כל פעולה מצידו.

לפיכך במהרה בימינו, כשיגיע זמן תחיית המתים,

יבקש אותו מלווה בריבית להקיץ עם יתר אחיו

היהודים, אך בת קול תהדהד בחלל קברו ותאמר

לו: "מדוע לך לקום ממשכבך? אתה שכב לך,

וכספך ימשיך לתפוח..."

ההלוואה והוא ישלם לראובן את הריבית, אין איסור בדבר, משום ששמעון משלם את הריבית **עבור הנכרי**, שדיני ריבית אינם תקפים לגביו. אולם, אם ראובן המלווה הוא זה שהציע לנכרי להעביר את כסף ההלוואה לשמעון, אסור הדבר **מדרבנו**, משום שבאופן זה הגוי נראה כשליחו של ראובן להלוות את הכסף לשמעון, ונמצא שראובן היהודי, הלווה בריבית לשמעון היהודי.

איסור זה חומרא הוא ואינו מעיקר הדין, שהרי, הלכה היא, ש"אין שליחות לגוי", משום שפרשת שליחות נתחדשה לגבי ישראל בלבד. אולם, בסוגייתנו מבואר שלחומרא, יש שליחות לגוי, ועל כן אין שמעון רשאי ליטול את המעות מיד הנכרי, וכן נפסק להלכה (שו"ע יו"ד סי' קס"ח - קס"ט, סעי' ו'). (זו דעת רש"י ורבנו חננאל, אך בתוס' ד"ה כגון ובטור בשם אביו הרא"ש וברמב"ם בהל' לווה ומלווה פ"ה הל' ג' ביארו את סוגייתנו באופן אחר, ועיין חידושי הגר"ח הלוי שם ביאור העניין).

רבים מגדולי האחרונים מתחבטים בדעת הסוברים שלחומרא יש שליחות לגוי (עיי' אבני מילואים ס"ה ס"ק ג'; שו"ת פני יהושע יו"ד ס"ב, בית מאיר ס"ה, שו"ת חת"ס ח"ו סי' כ"ד, ישועות יעקב סימן רס"ג ס"ק ו', קה"י שבת סימן נ"ה דברי יחזקאל סי' נ"ז ועוד). אחת הקושיות המפורסמות על שיטה זו היא, מדוע ראו חכמים צורך לתקן בהלכות שבת את "איסור שבות" (ב"מ ז' א/עוד) אשר לפיו אסור לאדם מישראל להורות לנכרי לעשות מלאכה בשבת עבורו, הרי אם לחומרא יש שליחות לגוי, ממילא אסור ליהודי לצוות על נכרי לעשות עבורו מלאכה בשבת, שהרי הנכרי הוא **שלוחו** לעשייה זו, וכאילו היהודי עשה את המלאכה בעצמו.

ה"בית מאיר" (שם וכ"כ ה"חתם סופר" סי' פ"ד) מיישב קושיה זו באופן מעניין ואומר, כי התורה אוסרת עשיית מלאכה בשבת (שמות כ"ג) **"למען ינוח"**. כלומר, היהודי מצווה שלא לעשות מלאכה בשבת כדי שמנוחת השבת לא תופר. מעתה, גם אם לחומרא יש שליחות לגוי, ולפיכך, נחשב הדבר כאילו היהודי עשה את המלאכה, הרי **שבפועל**, לא הופרה מנוחתו במאומה, משום שאת הטרחה והעמל עשה הגוי... על כן, נדרשו חז"ל לתקן איסור מיוחד, כדי לאסור מתן הוראות לגוי לעשות מלאכה בשבת [עיי' קהילות יעקב ב"ק סי' כ' שהוכיח בדעת הנימוקי יוסף שאינו סובר כן].

דף עה/א לא יאמר אדם לחברו הלויני כור חיטין

הלוואות דולרים תמורת דולרים, הנידון ההלכתי וההכרעה

יש המקפידים להחזיק בביתם שטר של דולר אחד, כדי להימנע מחשש איסור "סאה בסאה" בעת שהם נוטלים הלוואות דולריות. במאמר הבא נרד לפרטי הפולמוס המפורסם, האם יהודי תושב ארץ ישראל רשאי להלוות לחבירו מטבע זה, ובאותה מידה, אם קוראינו החביבים מארצות הברית, מאנגליה, מבלגיה, מארגנטינה מצרפת ומארצות אחרות, רשאים להלוות שקלים או כל מט"ח אחר זה לזה. בנוסף לכך, קיים נידון, אם דינו של הדולר של ארצות הברית, דומה לדין שאר מטבעות חוץ. נידונים אלו מבוססים על מספר מחלוקות ואומדנים בשיעורי חז"ל שנאמרו בגמרתנו. על כך, ועל האופנים בהם לפי כל הדעות מותר להלוות מט"ח תמורת מט"ח, בשורות הבאות.

בסוגייתנו מבואר, ש**חז"ל אסרו** להלוות "סאה בסאה". כלומר, אסור לאדם להלוות לחבירו ק"ג אחד של עגבניות, בתנאי שהלווה יחזיר לו כמות זהה של עגבניות. כל זאת, **שמא** מחיר העגבניות ביום החזרתן יהיה גבוה ממחירן בעת נתינתן, ונמצא שהלווה שקיבל עגבניות בשווי של 10 שקלים, החזיר עגבניות בשווי של 11 שקלים. כך גם נפסק להלכה (שולחן ערוך יו"ד סי' קס"ב סעי' א').

בשורשו של איסור הלוואת "סאה בסאה" עומדת ההנחה, כי ערכו של חפץ נאמד על פי שווי של המטבע שמשמשים בו. לפיכך, כאשר העגבניות התייקרו, אין מתייחסים לכך כאל פחות בערכו של המטבע, אלא ערכו של המטבע נותר יציב על כנו והעגבניות הן שהתייקרו. ממילא, פרעון החוב בעגבניות היקרות יותר מהעגבניות שנלקחו כהלוואה, מהווה ריבית.

הרשב"א מבאר שדין "סאה בסאה" קיים גם לגבי מטבעות מט"ח. קביעה זו מתבססת על כך, שכל מדינה מייחסת חשיבות של כסף עובר לסוחר למטבע שלה בלבד [אי אפשר לשלם בדולרים למוסד ביטוח לאומי או לקופת החולים], ולפיכך, המט"ח נחשב **כחפץ** מול מטבע המדינה (עיי' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רפ"ז, בית יוסף יו"ד סי' קס"ב, חזון איש סי' ע"ב ס"ק ט', ועיי' מנחת שלמה סי' כ"ז אות ג' מה שדן בזה).

האם כאמת חל "פיחות" בשקל? מעתה, כאשר חל "פיחות" בשער של השקל, אין להתייחס לכך כאילו ערכו של השקל ירד, אלא כאל עליה במחירו של הדולר, כשם שלעליה במחיר הרהיטים אין מתייחסים כאל פיחות בשער של השקל אלא כאל עליה במחיר הרהיטים. יוצא, איפוא, כי אדם שלוה \$100 כאשר שוויים היה 400 שקלים, והחזיר את הדולרים לאחר שערכם עלה ל - 420 שקלים, פרע סכום העולה על זה שלוה, והדבר אסור (שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רפ"ז, הביאו ב"י בסגנון שונה ביו"ד סי' קס"ב). כמוכך, דין זהה, נוהג בתושבי חו"ל, שאסור להם להלוות שקלים תמורת שקלים.

אלא, שכאשר חז"ל תקנו את איסור "סאה בסאה", הם גם קבעו שני תנאים, שקיומם מתיר להלוות "סאה בסאה". **א.** "יצא השער". **ב.** "יש לו". "יצא השער" היינו, אם מחירו של חפץ מסויים

הוא קבוע [כגון, לחם, סיגריות וכדומה], ועליה במחירו אינה צפויה בתקופה הקרובה, וכמו כן ניתן להשיגו בנקל, אין כל בסיס לחשש של איסור "סאה בסאה", שהרי הלווה יכול לרכוש חפץ זה בשוק במחיר זהה למחירו ביום ההלוואה ולפרוע ללווה את החוב בחפץ זה, ונמצא שהחזיר אותו סכום שהוא לקח כהלוואה, וכאשר ביד הלווה אפשרות סבירה להחזיר את חובו באופן שלא ישלם יותר מסכום ההלוואה, לא גזרו חז"ל איסור "סאה בסאה".

אלא, שעדיין יש להגדיר מהו זמן המינימום של "יצא השער". כלומר, מהו משך הזמן אשר אין בו כל חשש עליה במחיר חפץ זה. האם די ביום אחד, או שמא יש צורך במספר ימים לפחות? בנידון זה נחלקו הפוסקים בני זמנינו. יש הסוברים כי די בכך שאנו בטוחים שמחיר החפץ לא יעלה ביום ההלוואה. ויש הסוברים כי אין די ביום אחד בלבד, משום שהעמדת פרק זמן כה קצר לרשותו של הלווה כדי לרכוש את החפץ ולהחזירו למלווה, אינה סיבה מספקת להסרת החשש של "סאה בסאה", מפני שיתכן שהוא כבר לא יספיק לרכוש את החפץ ביום זה ויאאלץ לשלם תמורתו מחיר גבוה יותר (עי' מחלוקת המחבר והרמ"א בשולחן ערוך יו"ד סי' קע"ה סעי' א', ובש"ך שם ס"ק ג', ובחכמת אדם כלל קמ"א ס"א, ובשו"ת שבט הלי ח"ג סי' ק"ט).

מעתה, לדעת המסתפקים ביום אחד בלבד, אין כל איסור להלוות מט"ח, משום שבכל יום נקבע ערכו של המטבע לעשרים וארבע השעות הבאות [אמנם, מסתבר, שגם לדעתם, אסור ללוות מט"ח מספר דקות לפני פרסום השער הבא...]. הנידון בסוגיה זו הוא איפוא, לדעת הסוברים שפרק זמן של יום אחד אינו נכלל בהיתר של "יצא השער" המבואר בסוגייתנו.

גם לדעת הפוסקים המחמירים, שמורה העצה הבאה לכל המבקש ללוות מט"ח ללא כל חשש. זאת, על פי התנאי השני המבואר בסוגייתנו, והוא: **"יש לו"**. היינו, אם בשעת ההלוואה יש ללווה מט"ח בביתו אשר מהם הוא יכול לפרוע את החוב, אין איסור "סאה בסאה", משום שהוא יכול להחזיר אותם תמורת ההלוואה, ושוב, לא נמצא שרכש מט"ח במחיר יקר כדי לפרוע הלוואת מט"ח שנרכש בזול. לא זו בלבד, אלא גם אם יש לו בביתו **מטבע אחד בלבד**, הוא רשאי ללוות מטבעות רבים ככל שיחפוץ, שהרי כנגד כל מטבע שהוא לווה, הוא יכול להחזיר את המטבע הבודד שבביתו, [כפי שניתן להבין שהוא רשאי ללוות עשר מטבעות מעשרה אנשים, וכנגד כל הלוואה, עומד המטבע שבביתו כאפשרות לפירעון] ושוב אין איסור בהלוואה זו (עי' בספר "תורת הריבית" פ' י"ט סעי' ה', המציין את שיטות פוסקי זמננו בדין זה).

ההבדל בין הדולר לשאר המט"ח: נידון זה, הינו לגבי כל סוג של מט"ח. אולם, לגבי מטבע הדולר עדיין דיון נוסף, יתכן שמעמדו המיוחד של הדולר גורם לו להיחשב כמטבע ואין בעיית "סאה בסאה" ורבות דנו בכך הפוסקים.

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,
24 שעות ביממה
מתחברים לשיעור
המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה יונה חיים** ז"ל
ב"ר בן ציון ז"ל נלב"ע ח' בכסלו תשע"א

תנצב"ה

הנוצח ע"י חתנו ובתו ידידינו
הר"ר ישראל וסימה שכטר הי"ו חיפה

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

